

Назарій Барищук
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТИМУЛЮВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Енергоємність ВВП України істотно перевищує середні показники країн Європейського Союзу, що посилює вразливість економіки до цінових шоків на енергоносії, поглиблює дефіцит платіжного балансу та знижує міжнародну конкурентоспроможність. Умови повоєнної відбудови та взяті Україною міжнародні зобов'язання з декарбонізації визначають підвищення енергоефективності одним із ключових пріоритетів економічної політики. Тому важливим завданням економічної науки є обґрунтування ефективного інструментарію цілеспрямованого впливу держави на структуру інвестицій та ресурсне забезпечення енергоощадних проектів.

В основі сучасного підходу до регулювання енергоефективності лежать норми Директиви 2012/27/ЄС щодо енергоефективності, яка встановлює обов'язкові цілі зі скорочення енергоспоживання та зобов'язує держави-члени формувати національні механізми підтримки енергоощадних заходів. Україна, як сторона Угоди про асоціацію з ЄС і Договору про Енергетичне Співтовариство, адаптує своє законодавство до цих вимог через Національний план дій з енергоефективності до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України [8]. Водночас оновлений національно визначений внесок України до Паризької угоди фіксує орієнтири щодо скорочення викидів парникових газів та обсягу інвестицій, необхідних для реалізації «зеленого» курсу.

У науковій літературі енергоефективність розглядають як результат поєднання технічних, організаційно-економічних та інституційних чинників, серед яких важливе місце посідають фінансові стимули та обмеження. На думку У. Андрусів та І. Мазур, комплексний підхід до раціонального використання енергетичних ресурсів вимагає формування узгодженої системи бюджетних, податкових, кредитних і ринкових інструментів, здатних змінювати інвестиційну мотивацію бізнесу та домогосподарств на користь енергоощадних рішень [2]. Опрацювання наукових джерел та правової бази дає підстави охарактеризувати фінансовий інструментарій стимулювання енергоефективності економіки України у розрізі таких складових:

– бюджетно-програмні інструменти, до яких належать державні та місцеві програми, що передбачають надання грантів, субсидій, часткової компенсації вартості обладнання або відсоткових ставок за кредитами на енергоефективні заходи. У вітчизняній практиці важливу роль відігравали програма «теплих кредитів» і Фонд енергоефективності («Енергодім»), які стимулювали

модернізацію житлового фонду через співфінансування термомодернізаційних проектів. Умови повоєнного відновлення розширюють можливості застосування таких інструментів у сегменті критичної інфраструктури та муніципальної енергетики;

– фіскальні стимули, зокрема податкові пільги (зниження ставки ПДВ на енергоефективне обладнання, прискорена амортизація, звільнення частини прибутку, реінвестованого в енергоощадні технології від оподаткування). Вони здатні зменшувати строк окупності інвестицій у модернізацію виробництва. Досвід країн ЄС демонструє ефективність екологічної податкової реформи, за якої податковий тиск частково переноситься з праці та капіталу на забруднення довкілля, що одночасно стимулює інновації й зменшує енергоспоживання [4];

– фінансово-кредитні важелі, до яких належать пільгові кредити на заходи з підвищення енергоефективності, кредитні лінії міжнародних фінансових організацій, механізми часткових гарантій, компенсація відсоткових ставок, інструменти енергосервісу (ЕСКО-контракти). В українських умовах критичною є синергія національних програм з фінансовими ресурсами ЄБРР, Світового банку та інших донорів, які поєднують вимоги до енергоефективності з доступом до пільгового фінансування;

– ринкові інструменти «зеленого» фінансування, серед яких – випуск «зелених» облігацій, створення спеціалізованих фондів енергоефективності, механізми залучення приватних інвесторів через державно-приватне партнерство [5]. Аналітичні документи щодо оновленого національно визначеного внеску України акцентують на необхідності розгортання ринку «зелених» фінансових інструментів для покриття значних обсягів інвестицій у низьковуглецеву інфраструктуру [1].

Незважаючи на наявність широкого спектра інструментів, ефективність фінансового регулювання енергоефективності в Україні стримується низкою системних проблем. Вітчизняні дослідження засвідчують фрагментарність нормативної бази, відсутність довгострокової стратегії підтримки інвестицій в енергоощадні технології, нестабільність умов реалізації програм, слабкість координації між центральними та місцевими органами [5]. Особливо гострою є проблема інформаційних бар'єрів, оскільки домогосподарства та малий бізнес часто не володіють повною інформацією про можливості участі в програмах підтримки, складність процедур отримання фінансування зменшує реальний попит на такі інструменти.

В умовах повоєнної відбудови економіки країни роль фінансового інструментарію стимулювання енергоефективності зростає з кількох причин. По-перше, масштаб відновлення житлової, транспортної та енергетичної інфраструктури створює «вікно можливостей» для запровадження сучасних енергоощадних технологій замість відтворення довоєнної структури енергоспоживання. По-друге, обмеженість бюджетних ресурсів потребує активного залучення приватного й міжнародного капіталу, для чого необхідні зрозумілі та передбачувані правила «зеленого» фінансування. По-третє,

узгодження фінансових інструментів із європейськими стандартами сприятиме інтеграції України до спільного енергетичного та фінансового ринку ЄС.

З огляду на викладене, до пріоритетних напрямків розвитку фінансового регулювання енергоефективності економіки України доцільно зарахувати:

- розроблення середньо та довгострокової стратегії фінансування енергоефективності, синхронізованої з Національним планом дій з енергоефективності та оновленим національно визначеним внеском до Паризької угоди;

- систематизацію існуючих бюджетних, податкових і кредитних інструментів у єдину програмно-цільову рамку з чіткими показниками результативності;

- розширення практики поєднання грантових і кредитних ресурсів для проєктів термомодернізації, модернізації промислових підприємств та розвитку децентралізованої генерації;

- запровадження стабільних і передбачуваних податкових стимулів для бізнесу, який інвестує у високоефективні технології та відновлювані джерела енергії;

- посилення інституційної спроможності муніципалітетів щодо підготовки та реалізації енергоефективних проєктів, у тому числі через механізми державно-приватного партнерства;

- розвиток ринку «зелених» фінансових інструментів (облігації, спеціалізовані фонди, ESG-фінансування) та інтеграцію української практики у європейські стандарти розкриття інформації.

Узагальнюючи, слід наголосити, що фінансові механізми стимулювання енергоефективності є не лише ресурсною базою модернізації економіки, а й важливим інструментом наближення України до європейських цілей кліматичної політики, підвищення енергетичної безпеки та якості життя населення. Формування цілісної системи такого регулювання вимагає поєднання міжнародного досвіду, національних інституційних особливостей та реалій повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний огляд оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/Analitchnyj-oglyad-NVV-lypen-2021.pdf>
2. Андрусів У. Я., Мазур І. М. Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. *Бізнес Інформ*. 2017. № 1. С. 44-49.
3. Бойчук Н. Я., Острянюк М. М. Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. № 19. С. 25-34.
4. Горин В. П., Квасниця О. В., Була П. В., Мудрий Т. П., Юзюк І. В. Екологічне оподаткування в Україні: поведінкові аспекти, фіскальні

- наслідки та вектори розвитку у контексті європейського досвіду. *Ефективна економіка*. 2025. № 9. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/55495>
5. Горин В. П., Лободіна З. М., Булавинець В. М. Інструментарій публічних фінансів у реалізації моделі зеленої економіки: теоретична візія та проблеми ефективності. *Світ фінансів*. 2024. Випуск 4 (81). С. 18-35. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/53176>
 6. Державна підтримка енергозбереження – програма «теплих кредитів». Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <https://sae.gov.ua/spozhyvacham/derzhavna-pidtrymka-enerhozberezhennia-prohrama-teplykh-kredytiv>
 7. Підвищення енергоефективності в Україні: зменшення регулювання та стимулювання енергозбереження. Серія консультативних робіт. Київ: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2012.
 8. Про Національний план дій з енергоефективності до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1803-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1803-2021-%D1%80#Text>